

Bilaga 4

Definitioner

När det gäller utvärdering av omvårdnad saknas konsensus beträffande enhetliga definitioner och tillvägagångssätt. Standardisering av definitioner och terminologi utgör en förutsättning för utvärdering av omvårdnad [59]. Mot denna bakgrund är det viktigt att definiera begreppen allmän och specifik omvårdnad, egenvård, hälsa, livskvalitet och ”coping” dvs förmåga att hantera sin situation.

Omvårdnad – allmän och specifik

Begreppet omvårdnad kan definieras utifrån skilda aspekter som behov, förmåga, förhållningssätt, yrkesverksamhet och ämne. I denna rapport särskiljs verksamheten omvårdnad från kunskapsområdet och ämnet omvårdnad.

I en offentlig utredning definieras omvårdnad som en verksamhet avsedd att tillgodose allmänmänskliga och personliga behov [52].

Omvårdnad kan vara naturlig eller professionell. Med naturlig omvårdnad menas en spontan aktivitet som utförs av en individ för egen del, eller av patientens anhöriga eller närstående.

Professionell omvårdnad kan vara allmän och eller specifik [55,56]. När det gäller allmän omvårdnad står människan och hennes relationer i centrum. Specifik omvårdnad är relaterad till sjukdomen, och dess behandling. Den specifika omvårdnaden kräver kunskap om såväl människans normala liv och funktioner som kunskap om den aktuella sjukdomen och behandlingen, samt dess konsekvenser för individens dagliga liv.

Det dagliga omvårdnadsarbetet inriktas ofta på att värdera patientens förmåga till egen vård och att genomföra de omvårdsinsatser som erfordras. En viktig uppgift är att identifiera patientens inställning till att kunna hantera sjukdomens inverkan på det dagliga livet och att stödja och underlätta för de patienter som tillfälligt är oförmögna att hantera sin situation. Omvårdnaden är inte enbart förbehållen sjuksköterskan även om det är sjuksköterskans specifika ansvarsområde.

Den amerikanska omvårdnadsforskaren Dorothea Orem [35] har utvecklat en omvårdnadsmodell med egenvård som det centrala begreppet. Modellen innefattar individen och hennes förmåga till och behov av egenvård samt vårdarens förmåga att bistå med omvårdnad.

Egenvård är en praktisk åtgärd som en person utför för att ta hand om sig själv. När en patient saknar kunskaper om sin sjukdom och dess behandling uppstår brister i förmågan att bedriva egenvård. Sådana brister kan också bero på fysiska eller känslomässiga svårigheter som är relaterade till sjukdomen.

Egenvårdsbehoven kan enligt Orem delas in i tre kategorier:

- de universella som är gemensamma för alla människor och relaterade till dagliga aktiviteter
- de utvecklingsmässiga som är kopplade till förhållanden och händelser under olika stadier i en människas liv
- de hälsoavvikande som är förknippade med avvikelser från normala mänskliga funktioner och med effekter av dessa som till exempel den medicinska diagnosen och behandlingen av den.

Egenvårdsåtgärderna delar Orem in i tre system:

- det helt kompenserade systemet innebär att vårdaren har kontroll över alla beslut och patienten har ingen aktiv del, ett exempel är när patienten är medvetslös
- det delvis kompenserade systemet innebär att besluten delas av individen och vårdaren, individen är delvis aktiv
- det stödjande och undervisande systemet innebär att vårdaren bidrar med stöd och vägledning och besluten ligger helt hos individen.

Orem menar vidare att vårdaren kan assistera patienten på fem olika sätt: genom att agera eller utföra, genom att stödja, genom att undervisa, genom att vägleda och genom att tillhandahålla en utvecklande miljö.